Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:
Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Վասն յաղթութեան Ռուսաց եւ առման Արդահան. Բայազիդ. Կաղզուան. Բաթում. Կարս քաղաքաց եւ զանազան տեղեաց:

1877 ամ. 'ի յ3-ն հոկ.—'ի 6-ն նոյեմբերի 1878 ամ:

Ընդ երեք այլ ոտանաւորք 'ի յլ հեղինակութեան:

Աշխատասիրեաց Դ. Յակոբ Աբրահամեան Տէր-Յարութիւնեանց

ԵԼԻՍԱՒԵՏՊՕԼ:

'Ի Տպարանի Փեսորովի եւ Թառումեանցի:

1879

891.99
S-37

Վասն յաղթութեան Ռուսաց եւ առման Արդահան. Բայազիդ. Կաղզուան. Բաթում. Կարս քաղաքաց եւ զանազան տեղեաց:

1877 ամի ՚ի 13-ն հոկ.—՚ի 6-ն նոյեմբերի 1878 ամի:

Ընդ երեք այլ ոտանաւորք ՚ի յիւր ձեռագրական:

Աշխատասիրեաց Պ. Յակոբ Աբրահամեան Տէր-Յարութիւնեանց

519

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ ՏՓՂԻՍ

՚Ի Տպարանի Ֆեդորովի և Թառումեանցի:

1879

Дозволено Цензурою Тифлисъ, 18-го Іюня 1879 года.

1854
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
...ՊԵՏ. ...ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Типографія Өедорова и Тарумова.

Երբ սկսաւ հազար ութ հարիւր եօթանասուն եօթ թիւը,
Տարածվեց տաճկաստանի քրիստոնեայ ազգերի բողքը,
Այնէ լաց կոծ աղաղակ և անտանելի վատ հարուածքը,
Զուր զոհվեց հայոց շատ գիւղերի վշտալի ժողովուրդքը:

Թիւ չկայ կոտորման անխղճաբար մարդկանց կանանց տղայոց,
Կողոպտեցին կահ կարասիք եկեղեցեաց մենաստանաց,
Հրոյ ճարակ տուին տները այգիները խեղճ հայոց,
Յափշտակեցին շատ կրպակներ գանձեր անթիւ անասնոց:

Պաշտպան կանգնեց քրիստոնէից Աղէքսանդր արքայն ռուսաց,
Երկու կողմով ռազմ բացաւ ժողովելով բազմաթիւ զօրաց,
Արարատեան կողմի սպարապետն էր Լորիս-Մելիքեանց,
Աջակիցներով չորս քաջ կորովի հայազն իշխանաց:

Եւ միւս ճակատամարտն Դոնայի կողմիցը յաջող շատ,
Արքայն ինքն էր առաջնորդողը և մարտակից անգամ շատ,
Յառաջ գնաց զօրքն ռուսաց արքայի 'ի գով գրուատ,
Կանգնեց Սոփիեայ, առաւ քաղաքներ գիւղեր ծով անապատ շատ:

Փոխարքայն Կովկասու արքայազն մեծ Միխայէլ իշխանը,
Կարգեց զօրավարներ ընդհանուր զօրաց հայոց քաջերը,
Լորիսը պետ. օգնական նորին քաջ Լազարով հայկազը,
Հսկայ տէր Ղուկասովը. Շելկովնիկովը. Ալխազովը:

Հետեւակ զօրքը և այրուձիոյ իւր հպատակ ազգաց,
Ժողովեց Արարատեան գաւառը 'ի Շիրակ շատ քաջաց,
Գովելի է կարգ կանոնը և ընթացքը զօրաց ռուսաց,
Տեսնողները զարմանալով կ'պատմեն, որ աշխարհ թնդաց:

Արարատեան լեռները դաշտերը գետերը որոտաց,
Երբ արձակվեցին թնդանօթները հրացանները զօրաց,
Դողաց սարսեց քարացեալ սիրտը հագարացւոց և մարաց,
Ցնծաց ամպաշուք Մասիսը հայոց դաշտերը ալեւամած:

Հայոց պատերազմական դաշտում սկսաւ սաստիկ ջարդը,
Դարդ պուրտ էլաւ օսմանեան անմիտ անվարժ անկանոն զօրքը,
Քանի քանի անգամ գերվեց գերփվեց մոլախումբ բանակը,
Քշվեց կնատ կարձամիտ փաշաներով Տփխիս քաղաքը:

Թողին հրացաններ թնդանօթներ զէնքեր պատերազմական,
Ունմ փառօք պաշար աւար և վայ տալով փախան ցիրուցան,
Ռուսաց զօրքը ոտնակոխ արաւ Բայազէտ, անցաւ սահման,
Լուր հասաւ խոնդքարին, թէ փչացաւ ազգը օսմանեան:

Նոյն միջոցին քրիստոսատէր արքայի զօրաց մեծ մասը,
Պաշարած էր անառիկ ամրացեալ հին Կարուց բերդը,
Երկար չտեւեց Կարսը, կապեց կարմիր խոհեմ Լօրիսը,
Քաջ գլուխն ընկերօք, և առիւծասիրտ զօրքերով:

Խոհեմաբար օր առաջ խրախուսեց, խօսեց, խոստովանեց,
Ընկերնկալ միջոցում կարկտաբար սաստիկ ռմբակոծեց,
Գրոհ տուած, ուռայ տուաւ զօրացը քաղաքին տիրեց,
Բարև տալով եկեղեցեաց, աշխարհը հայոց ազատեց:

Շտեմարանները գլխուց փառօքից բազմամեայ ժողոված,

Պաշարն զօրաց և շատ կրպակներ լիքը անտէր մնաց,
Դիւթարան մոլլաների նոյն օրուայ ազանը մնաց,
Ոսկեր մնան, հրաձգութեան ձայներից խլացած:

Միւս օրը որջից դուրս ելին երկչոտ նապաստակները,
Տեսին կանգնացրած քաղաքում արծուանշան դրօշակը,
Խաղումեն ուրախ զօրքերը, և աղօտումէ քաղաքը,
Խնամվումեն երկու կողմի գլխաթաւալ վիրաւորքը:

Ծնկի չոքած աղօթող սրտատրոփ խնդմ հայերը,
Սգոյ հանդերձը հանած սրբած արտասուաթոր աչքերը,
Խմբովին խաչով խաչվառով տօնումեն հրաշալի օրը,
Օրհնում արքայի կեանքը զօրացը և զօրապետացը:

Միւս տարուայ ընթացքում դադարեց սարսափելի վէճը,
Բարձրաձայն հնչեցուցին Ղարսի ժանգոտած զանգակները,
Հայոց սուրբ մայր եկեղեցում կատարեցին մօլեբինը,
Քաջ Լօրիսը զօրավարներ զօրքեր ներկայ էին նոյն օրը:

Վեհ արքայազն Միխայէլ Նիկոլայէվիչ իշխանը,
Հրաւիրվեց այցելութիւն և կարգադրութիւն Կարս քաղաքը,
Գովելի էր շքեղաշուք հանդէսը զօրաց ձօձիլը,
Գոհացաւ, գովեց խոհեմ Լօրիսի բոլոր արարմունքը:

Օսմանեան ընդհանուր զօրագլուխներ հէք Մուխտար փաշան
Որ մեծ լուր էր տարածում Արաբստան և 'ի դաղստան,
Ինչէ՞ վլան օրը Թիփլիզ ճաշ կանեմ փոխարքայի տան,
Վաղը Երեւան անցած, շուտ կ'հասնեմ դաղստան:

Լաւ կ'լինի, թէ կատարուի ամէն մէկի ցանկութիւնը,
Բայց խաչակիր զօրքերը երբ չըջնջատեցին բանակը,

Մուխտար փաշան մոռացաւ խնկոյն Դաղստանը Թիֆլիզը,
Անտէր Թողեց զօրքը փախաւ դէպի սարերը քօլերը։

Աչքեր տեսաւ. Մուխտարը, էլ կ'երեւայ քաջ Լօրիսին,
Պարտեալ գերի զօրքերը անիծեցին երկչոտ Մուխտարին,
Թէ մեզ Թողեց անտէր, արդեօք ի՞նչ խաբար տարաւ Սուլ-
Թանին,
Դիակները էլ չ'Թաղեց, Թողեց գազաններին Թռչուններին։

Ի՞նչ փախար ամօթ այդպէս ինքնահաւան անկարգ նիզամին,
Խրթնացրիր Ալաջայ սարի արօտական ուսերին,
Գերի տուիր մեզ սոված ծարաւ ռուսաց հայոց քաջերին,
Լեղապատառ սաղերս էլ շուտ կ'հասնինք դերեզմանին։

Լուր քեզ, կոտրվածը կոտրվեց սաղերս հասանք Տփխիս,
Լաւ ենք խնամվում, ուտում փլաւ հարմար ախորժակներիս,
Ողորմածէ արքայն ռուսաց, էրնէկ մեզ պահպանի Տփխիս,
Բայց լսումենք, որ անվնաս պտի յետ դարձնէ ամեններիս։

Ա՜խ մի տեսնես, ի՞նչ կ'մտածի մեր Սուլթանը Օսմանեան,
Որ անտանելի հարվածներ տուաւ իւր խաղաղ տէրութեան,
Այրիացրուց հազարացւոց բոլոր սեռն իգական,
Գիտեմք, էլ չի ընդդիմանալ այս հզօր ինքնակալութեան։

Լուր Արարատայ։

Ես էլ պատմեմ փոքր ինչ տեսած լսածս այս մի տարուայ,
Անխափան յանուրջիս մէջ լսումեմ ձայն արքային Գագկայ,
Վերջին Լեւոնի և հնաւորնակ սերունդոց Արամայ,
Հա՛յր Մասիս ասա՛ մեզ, մի՞թէ դաշտերումդ էլի ճարդ կայ։

Լաւ կայ, ինչպէս չէ, պարագլուխներն էլ հայ ազգիցայ,

Խորդ անցու ղարձը ասումէ այս հայոց վերջին դարնայ,
Բայց չէ, մոտի յոյսերով տաճկաց ազգը մոլորվելայ,
Ես շատ եմ ուրախ, գխուր սիրտս այսօր անջախ բացվելայ,

Պատերազմի սկսած օրից լաւ եմ նայում ակնոցով,
Ստորոտի դաշտերս ուռճվումէ տաճկաց արիւնով,
Էլի Մուխտարը ձեռնը ձգած նայումէ ինձ ժպտալով,
Թէ այնէ Արարատը, տեսէք ինչպէս կ'եղնեմ վազելով։

Զօրք տաճկաց թէ և գալիսեն ամպերու պէս սեւացած,
Բայց փթով են փախչում, ճարդվում կարգ կանոնը մոռացած,
Կոչելեմ մենաւորաց Աստուածահաճոյ միաբանաց,
Մաղթեցէք նման մեծին Ներսիսի ձեռներդ տարածած,

Շատ եմ տեսել մեծ մեծ պատերազմներ, բայց այս ուրիշ
բարաթայ,
Սար ձոր բռնած տաղավար զինուորական տաճիկ սալդաթայ,
Վառօթի ծուխը թանձրամած սև ամպի նման գլդվելայ,
Զօրաց բեռնակիրն ասեմ, որ ճանապարհներին տեղ չ'կայ։

Թնթանօթի հրացանի ձայնից խուլ ականջներս բացվելէ,
Նեխացած դիակների հոտից թէ և սիրտս խառնելէ,
Բայց իմ խղճալի հայոց բոլոր վրէժները առվելէ,
Ահա՛ ականատես Մասիսը բարի համբաւ կ'աւէտէ։

Ցնծացէ՛ք լերինք բլուրք դաշտք հայ արքայից ոտնակոխ,
Դու հայաստանեաց դրախտավայր պատառատուն խորին խորդող,
Տիգրիս Եփրատ երկար ընթացք օտար աշխարհ ընթանող,
Արիւնաներկ գետք Ախուրեան. Արաքս տխուր Տղմուտ. Կուր,
Ճորոխ։

Դիտեցէք մայլապատ ծերունի Մասիսի ճակատին,
Փարատեց ցաւս տեսնելով մեր անպարտ քաջ ջատագովին,
Երեւանդաշատ, Բագարան, Շահապիվան, Արտաշատ, Դուին,
Նայեցէք նոր Հայկ, Արամ, Տիգրան, Վահան, Վարդան,
Խոսրովին։

Թափումն փայլակ կայծակ հուր երկաթ վերայ տաճկախմբի,
Ու 'ի առնուլ վրէժը անարգանաց սուրբ խաչի,
Ցնծա՛ տայք կենդանակիրդ Երեւան Նախիջեւանդ Նոյի,
Թորդան, Շիրակ, Արդահան, Բասեն, յուսով ռուսաց արքայի։

Ցնծա՛ Կովկաս և արեան դաշտ այրիացեալ Հայաստան,
Ցնծա՛ Մուշեղ, Արաս, Գագիկ, Կարուց արքայք և իշխան,
Մեր ծարաւոտ դաշտերը թշնամեաց արիւնով յագեցան,
Ցնծա՛ կմախք հողածին հայ արքայից Բագրատունեան։

Ով որ չէ տեսել տեսածս նամանաւանդ այս անգամին,
Թաջ զօրքը զօրապետը ռուսաց Աղեքսանդր արքային,
Անմռանալի և անբուժ հարուածք տուին տաճկաց գնդին,
Առին Արդահան, Կարս, Բայազիդ, Կաղզվան, Կարին, խեղճ
Անին։

Հայ զօրապետք Հայկի նման առիւծարար կանգնեցին,
Ընթացք տալով սալաթին աջու ահեակ դրօշեցին,
Եղէն ճայթմունք շանթ հրածին լեռ լեռէ վերայ տիգվեցին,
Պրտկիզի տալով տաճկաց Օլթի, Նարման, Բաթումէլ առին:

Վեհ Լորիսը իւր չորս քաջ տիրասէր մարտակիցներով,
Ուրախ անվնաս մնացին վրէժ առու Յիսուսի աջով,
Ստացան յայտնի բարձրաստիճան թագաւորի ձեռքով,
Անմահացան աշխարհիս վերայ քաջահամբաւ անունով։

Մնայ մեզ միայն օրհնել կեանքը հայոց բարերարներին,
Մեր վեհ Միխայէլ արքայազնի Կովկասու փոխարքային,
Օգոստափառ ողորմած Աղեքսանդր Նիկոլայեվչէին,
Արքայազն ժառանգներին զօրապետներին և զօրքերին։

Կեցցեն յաւէտ, կեցցեն կենօք, և միշտ հանապազ յաղթական,
Կեցցէ գթած մեծ Կայսրը ռուսաց պաշտպան ազգիս Թորգոմեան,
Ուստի ես ջերմ սրտիւ դպիր Յակովբս Տէր Յարութիւնեան,
Գովեմ, օրհնեմ կեանք արքայի յաւէժ ընդ ազգիս արամեան։

Եկ 'ի Հօրէ,
Եւ եկի աշխարհ,
Աղցաւոր 'ի բնէ,
Անհանգիստ 'ի լալ։

Երբէմն տխուր,
Երբէմն ուրախ,
Շատ ցաւիմ 'ի զուր,
Ցայգ ցերեկ ա՜խ ա՜խ։

Շրջանս այլական,
Կանգ առի Գանձակ,
Սա լեցի կայեան,
Առի համարձակ։

Բայց յինչ և որպէս,
Չ'գիտեմ երբէք,
Մի' խաբիր 'ի տես,
Ո' անձ իմ ազատ։

Սողոմոնն Դաւթեան,
Զիմաստունն ասեմ,
Նտես զամենայն,
Զոր մտաբերեմ։

Յանցաւոր երկրիս,
Զի՛ք ինչ սեփհական,
Որքան և բարիս,
Անպետք են համայն։

Երկի՛ր առէ նա,
յԱստուծոյ միայն,
Եւ պատուերս նորա,
Պահեա՛ յաւիտեան։

Շնորհեցաւ նմա,
Պսակ ճոխութեան,
Շուք միտք գերակայ,
Անուն աննման։

Ի՞ր ունայն կոչէ,
Զաշխարհս համայն,
Իրաւ դատարկէ,
Իսկ Թափուր միայն։

Մնայ և ինձ արդ,
Վճիռ անփոփոխ,
Մաղթել յարաբարդ,
Ազգիս զ՚ստեղծող։

Սիրտ սուրբ հաստատեա՛,
Յիս արքայդ փառաց,

Հոգիս նորոգեա՛,
'Ի փոր իմ գթած։

Մոլորեալ շրջիմ,
'Ի յուղիղ շաւղաց,
Ուստի աղաչեմ,
Անմահ ողորմած։

Մի՛ յիշեր զմեղս,
Անցեալ աւուրց իմ,
Առ այն զի՛ կարես,
Ով միակ յոյս իմ։

Յոր հայցեմ ընկալ,
Բան իմ մաղթանաց,
Լինել ինձ ժուժկալ,
Զի չեղեց 'ի բաց։

Ով տէր իմ Յիսուս,
Միածին որդի,
Լոյս իմ կենաց յոյս,
Մարդկութեան տոհմի։

Յորդիս Ադամայ,
Արդե՞օք ո՛ գտաւ,
Անմեղ յարակայ
Որ չ'եղեւ նա կաւ։

Յուսամ Յիսուսիս,
Երբ Թողեց զաշխարհս,
Տեսեալ եղկելիս,

Մ՚ի թողցու սրտաքս:

Արդ քեզ քաղցրացի,
Երգս մաղթանաց,
Յակովբեայ դպրի,
Տէր Յարութիւնեանց:

Կենսագրութիւն սակաւ ինչ ուսմնաւորք՝ մանկանց համար ազգիս:

Ո՛վ դուք հայոց զաւակներ,
Բազկատարած կանգնեցէք,
Երգեցէք անոյշ երգեր
Եւ զԱստուած մեր օրհնեցէք:

Ձեռ առէք չափոր կիթառ,
Ելէք հանդէս միաբան,
Մտերմագոյն մխիթար,
Եւ ՚ի բարբառ հայկական:

Չ՚մոռանաք ազգութիւն,
Ձեր սուրբ կրօն փրկչական,
Յաւէժ կեցցէ միութիւն,
Եւ գահ սրբոյն Գրիգորեան:

Կարեկցաբար հաւատեաւ,
՚Ի մի հոգի վառվեցէք:
Թմբկօք տաւղօք բարբառ,
Մէկ զմեկու յարգեցէք:

Ո՛րք Հայկ, Արամ, Տիգրան,
Տրդատ Սմբատ, Վէհ, Աբգար,

Արշակ, Վարդան, գայլ Վահան,
Եւ կորովի զօրավար:

Չ՚է նոքա ազգի համար,
Իւրեանց արիւն թափեցին,
Հայաստանից անհամար,
Շատ կորիւններ հանեցին:

Հաստատ կրօն պահելով,
Պատերազմներ արեցին,
Հանդիսացան ջատագով,
Վեհ անուն ժառանգեցին:

Վռամշապուհ մեծ արքայ,
Մեսրոպ և Սահակ պարթև,
Գիշեր ցերեկ անխոնջ,
Տուին ազգիս ոսկեթև:

Լայն դաշտում Արարատեան,
Ուսումնարաններ բացին,
Արմատք ազգիս Արամեան,
Նոր հոգի պարգևեցին,

՚Ի ծովէ մինչև ՚ի ծով,"
Որոտաց հայ անունն,
Բայց ընտանի ազգերով,
Էրմուկ մտաւ հայաստուն:

Քանզի եկն ցեղուցան,
Արինով խեղճ հայերը,
Ոտքեցին հայաստան,

Զ՚մոռացան կրօնը։

Ձեռամբ արքայից պարսկի,
Անողորմ հազարացւոց,
Դիւրաշրուժ Վասակի,
Նուազեցաւ ազգ հայոց։

Իսկ դուք մանկունք Թորգոմեան,
Ուշի մտօք նայեցէք,
Հայոց ազգի պատմութեան,
Ով չ՚գիտէ պատմեցէք։

Ասացէք ձեր ծնողաց,
Խեղճ մեր սգաւոր նախնիք,
Հանգիստ մահով չեն մեռած,
Յիւրեանց աշխարհի բնիկ։

Հեռու հեռու քշվեցին,
Անթիւ հայոց գերիներ,
Անողորմ տանջվեցին,
Եւ փափկասուն տիկիններ։

Լեզուները կտրեցին,
Քահանայից կուսանաց,
Ծերք և տղայք չ՚ասացին,
Արհի Եպիսկոպոսաց։

Կաթուղիկոսն էլ ո՛չինչ,
Խողխողեցին անխնայ,
Ո՜հ ո՜հ ես գոյ շատ ինչ,
Որ պատմելը անկարայ։

Շատերին ջուրը տարաւ,
Ոմանք Խորասան հասան,
Անմարդ ամայի դարձաւ,
Մի միջոց մեր Հայաստան։

Շատ ազգերից մերձակայ,
Ով որ մտաւ Հայաստան,
Քարեց քանդեց անխնայ,
Եւ չ՚թողեց ո՛չ մի բան։

Տները անտէր մնացին,
Եկեղեցիքը փակված,
Նոցա մէջը բոյն դրին,
Քու ձագուկները հոտած։

Դրախտավայր Հայաստանը,
Իւր որդիքը կորուսած,
Ծերունի Արարատը,
Սգոյ հանդերձը հագած։

Աւրիացած նայումէ,
Իւր որբ որդւոց հետքերին,
Արագ արագ վազումէ,
Դէպ 'ի գետն Դրախտին։

Իմ արիւնոտ դաշտերը,
Խոտերով ծածկուածէ,
Տեսնենք արդեօք Երաքսը,
Իւր յատակը պարզելէ։

Տեսաւ տրտում Աջաքսը,
Փրփրած ու փրդովուած,

Գէշ անմաքուր ափերը,
Տաճիկներից մուռտառված։

Դժոխաչէմ թուրքերը,
Լողումներն պղտորում,
Դրախտամայրել ջրերը,
Ու կեղտոտ ձորձեր էփ տուում։

Թո՜ւ եախք ասաց յետ դարձաւ,
Դէպի Անի Քաղաքը,
Մտաւ, թէ չէ ի՞նչ տեսաւ,
Քեչայ փափախ քրդերը։

Պալատներն քայքայված,
Եկեղեցիքը գոմեր,
Քոռ բուերը բոյն դրած,
Բարձր սրբաշէն տեղեր։

Պոռզանաբար քրդերը,
Ձօրօն լօլօյ են գոռում,
Որդնած ջնկոտ չուլերը,
Մինչ երեկոյ պտտում։

Յետ դարձաւ հառաչանքով,
Էլ չէր ուզեց փնտրել,
Երգունք թափից կոծելով,
Շատ հարուածներ էր տեսել։

Ահա՛ մանկունք Սիօնի,
Արարատն է ձայնում,
Վրէժ թողած մէջ ազգի,

Սգոյ հագուստը հանում։

Փրկչի հազար ութ հարիւր,
Եօթանասուն ութ թվում,
Փարատվեց ցաւերս բիւր,
Պարզ գրվածէ վերևում։

Մոռացելեմ իմ ցաւեր,
Որ պանդուխտ ղաւակներըս,
Թէ և կաղթված իսկ երեր,
Չեն մոռանում անունըս։

Հայաստանը մի հատ է,
Ողջ ընդհանուր աշխարհում,
Դիրքը ցամաքովլայն է,
Ամէն ազգէ վկայումէ։

Շրջապատված ծովերով,
Ունի անչափ անտառներ,
Շղթայակապ լեռներով,
Անկանակիտ աղբիւրներ։

Իսկ շատ գովուածէ օդը,
Ո՛չ մի թերութիւն չունի,
Թէ հանքերի գետերի,
Խոզձալի հայաստանը,

Բերքերը խիստ կ'գովին,
Անասուններ թռչուններ,
Վայրենի թէ տնային,
Նմանապէս գազաններ։

1854
Հ. Ս. Ս. Ռ.
ՌԵՎՈԼՅՈՒՑԻԱՅԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ
Арм. ССР
Музей Революции
№

Ո՛վ չի սիրել Հայաստան,
Որ օտարք են սիրահար,
Հա՞պա մանկունք հայկազեան,
Հնչեցուցէ՛ք ձե՛ր քնար։

Զ՛մոռանաք վրէժը,
Հագարացւոց և պարսկի,
Հզօրէ մեր պաշտպանը,
Որ ամենին կ՚յաղթի։

Նա արդար քրիստոնեայն,
Աղէքսանդր Նիկոլայեվիչ,
Ամենայն ռուսաց արքայն,
Արաւ ազգիս անդորր։

Եւ կրկնեմ լսեցէք
Հայաստանի ցաւերը,
Հարազատ զաւակներէք,
Նորա քայքայուած տանը։

Դուք ձեր ծնողաց նման,
Քիրվայ չ՛ասէք Թուրքերին,
Խնդիրս էր պայման,
Զ՛խմացնէք մեր գինին։

Ուղէկ մուղէկ անելով,
Ի՞նչ պարծանքէ չ՛գիտեմ,
Ձեր տները տանելով,
Կ՛խռովէք, որ ասեմ։

Գարսէք գուբեր փորեցին,

Музей
№

Խողխողեցին չարաչար,
Հայոց արիւնով լցին,
Լողացան դատաղաբար։

Եկեղեցեաց դռները,
Շատ ժամանակ են փակել,
Ներսի ողջ ժողովուրդը,
Անողորմաբար այրել։

Նոցա համար է ասել,
Սրբութիւնը սեղանը,
Հայ անունը աւելի,
Ազգութիւնը կրօնը։

Չար գազանը չի փոխում,
Իւր խայթոցը կեռիքը,
Եւ այդ ազգը չի խորհում,
Ապագայ դատաստանը։

Իսկ մեզ համար լաւ գարէ,
Թէ և ցրված մէկ մէկից,
Բայց օրից օր Ծաղկում,
Կրօնը քրիստոնէից։

Մեր քրիստոնեայ կայսրը,
Ողորմած է և ծաղկած,
Եւ դորանով հայերը,
Ազատ կեանք են ստացած։

Հայաստանի ստեղծողը,
Մոռացած չէ ո՛չ երբէք,

Իսկ դուք էլ ձեր կրօնը,
Եւ ազգութիւնը երբէք։

Ուստի մանկունք հայկազեան,
Բազկատարած կանգնեցէք,
Եւ 'ի ազգիս միութեան,
Միշտ յարաժամ մաղթեցէք։

Անմարթէ խղճս սրտիս,
Յարմասներից սահմանել,
Բա՛ւէ զաղէտ իմ սրտիս,
Բոլորովին ատա ծածկել։

Արդ սա եւր դաս պիտանի,
Նուիրումեմ ձեզ ես այսքան,
Ուսուցիչ հայոց լեզուի,
Յակովբս Տէր Յարութիւնեան։

Նախախորհուրդք ազգ մարդկան,
Միշտ գրաւումեն հակառակ,
Ընդդէմ խղճի մարդկութեան,
Ընկղմվում 'ի մեղս անյագ։

Ամեն որ իմանումէ,
Լաւը վատը իւր անձնի,
Բայց աւա՜ղ այս ինչ ախտէ,
Որ ենթարկվումէ չարի։

Վա՜յ մեր գլխին մեր օրին,
Մոռացած պատուիրանը,

Անսուտ խոստմունքը Տէրին,
Ազգութիւնը կրօնը։

Շաւիղները Կայենի,
Լայնացնումենք, համարձակ,
Նման անխիղճ Յուդայի,
Մատնում միմեանց արձակ։

Սօտոմական ախտերը,
Ընդելացած ամէն տեղ,
Նախկին պատժուած ազգերը,
Մեզնից շատ չէին ադեղ։

Մեր Մովսէս խորենացին,
Տարիներից առաջ է,
Վատը ասել մեր ազգին,
Որ այժմ էլ տեսնվումէ։

Ամբախտ ենք մենք գլխովին,
Ինչպէս գիտենք չենք տանում,
Տօնելը սուրբ Սահակին,
Տեսիլքն է կատարվում։

Չ'կայ իշխան ազգասէր,
Մանաւանդ քահանայ,
Հապա բարձր հոգեւոր,
Եւ այն զի վերջի դարնայ։

Եղկելի որդիք մարդկան,
Մինչ ե՞րբ պիտի լինենք բա՜,
Ո՛հ խաստափրտք անպիտան,

Որ դժոխքը շատ վատայ։

Սրբենք Թմրութեան փուշն,
Մեր մրճոտեալ աչերից,
Լինեմք հոգի մի մարմին,
Որով չզրկվինք կեանքից։

Աստուած ողորմած է
Արթուն ներող և սուրբ տէր,
Ոք սրտանց ապաշաւէ,
Չի հեռացնիլ իւր սէր։

Ուրեմն արարիչ Տէ՛ր,
Ինձ Յակոբիս հանցաւոր,
Ներեա՛ մի՛ կորուսանէր,
Զի գթած ես դատաւոր։

Վ. Ե. Ա. Գ.։

Ու [illegible] շատ [illegible]։

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

1854
S - 44

այս գիրքն [illegible]
գրիգոր [illegible]